

Борошов С.Ж.

РЫСПАЙ АБДЫКАДЫРОВДУН МУЗЫКАЛЫК ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫ ЖАНА АЗЫРКЫ ЖАШТАРДЫН КӨРКӨМ ТАБИТИ

Борошов С.Ж.

МУЗЫКАЛЬНОЕ ТВОРЧЕСТВО РЫСПАЯ АБДЫКАДЫРОВА И МУЗЫКАЛЬНЫЕ ПОТРЕБНОСТИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

S.Zh. Boroshov

RYSPAIA ABDYKADYROV'S MUSICAL COMPOSITIONS AND THE ARTISTIC NEED OF MODERN YOUTH

УДК: 809/57.316.621

Макалада Р.Абдыкадыровдун негизги стилдик өзгөчөлүктөрү обондун эркиндүүлүгүндөгү чектөөнү бузуп, кыргыздын музыкалык тилин, улутубузга таандык речти байытууга кошкон салымы тууралуу жана обондорунун диапазонунун кеңдиги аныкталды. Ошону менен бирге жалпы билим берүүчү мектептерде окуучуларды музыкалык, эстетикалык жактан тарбиялоодо Р. Абдыкадыровдун чыгармаларын музыка сабагында колдонуу боюнча сунуштар киргизилди.

Негизги сөздөр: *новатор, музыкалык маданият, диапазон, минордук лад, музыка дүйнөсү.*

Статья рассказывает о том, что особенности в стиле творчества Р. Абдыкадырова обогащает музыкальный язык кыргызского народа разрушая ограничение свободы мелодии. Определяется широта диапазона его мелодий. Внесены предложение об использовании произведений Р. Абдыкадырова на уроках музыки в целях музыкального и эстетического воспитания учащихся в общеобразовательных школах.

Ключевые слова: *новатор, музыкальная культура, диапазон, минорный лад, мир музыки.*

The article tells that the peculiarity in R. Abdykadyrov's creativity style enriches the Kyrgyz musical language destroying the restriction of melody's freedom. The range of his melodies was determined. Made proposals for the use of R. Abdykadyrov's works at music lessons in order musical and aesthetic education schoolchildren at secondary schools.

Key words: *innovator, musical culture, range, minor way, the world of music.*

Рыспай Абдыкадыров, өткөн кылымдын 60-жылдарынын башында кыргыз музыкасында, кыргыз обондорунун түзүлүш формасында жаңылык жаратып, өзүнүн өзгөчөлөнгөн үнү менен келип кошулуп, чыгаан обончу жана аткаруучу катары бүтүндөй уюткулуу кыргыз журтунун сыймыгы болуп калганын баарыбыз билебиз.

Эң алгачкы, 1959-жылы 10-класста окуп жатканда Аалы Токомбаевдин сөзүнө жазылган «Кыздын ыры» деген обону анын чыгармачылык тушоосун кесип, музыка дүйнөсүнө алып келген ак жолтой чыгарма катары тарыхта калды.

1963-жылы Рыспай, Оштогу педагогикалык институтунун музыкалык факультетине кирет. Ал

жерде иштеген Алма-Ата консерваториясынын композитордук факультетин артыкчылык диплому менен бүтүргөн музыкант А.А. Ленгардт Рыспайдын сүйүктүү мугалими болгон. Ал элдик музыкалык чыгармачылыктын табиятын терең түшүнүү менен Рыспайга аккордеон аспабындагы кыргыз обондоруна мүнөздүү өзгөчө колоритти туюусуна, музыкалык назариятын илимий негизин түшүнө билүүсүнө көмөк көрсөткөн.

Рыспайдын обондорун өтө жагымдуу жана жеткиликтүү кылган өзгөчөлүктүн негизи мына ушул жакта. Ал мына ушул жылдары Жакшылык Алымовдун сөзүнө жазылган «Түгөйүм», «Гаанышындай карагын», «Эсиндеби», Мар Алиевдин ырына жазылган «Алтынчы күнү кечинде», сөзү да, обону да өзүнүкү «Алмашым» аттуу элдин жүрөгүнөн түнөк тапкан обондорун жаратты. Ал, мына ушул обондору менен кыргыз музыкалык обон жаратууда жаңылык киргизип, аткаруучулук ыгын таап, өзүнөн кийинки обончулардын жаңы муунун ээрчитип, көч башы болуп калган.

Обончулардын ичинен алгачкылардан болуп, обон жаратууда чоң бурулуш жасап, аккордеонду кыргыздын улуттук аспабынын деңгээлине көтөрө алган. Обондору - ладдык тональность жагынан болсун, метрритмикалык жагынан болсун өз замандаштарынын обондорунан алдыга озуп, суурулуп чыккан.

Адегенде, Рыспай өз чыгармачылык шыгын вокалдык жана аспаптык музыканын түрдүү тармактарына багыттоого далалаттанып, аккордеон жана чоор үчүн концерт жазууга аракеттенген. Анын чыгармачылык жүзүн ачкан вокалдык жанр, анын ичинен обондуу ыр жанры кыргыз элинин музыкалык маданиятын бийик, жаңы баскычка көтөрүп, улутубуздун музыкалык тилин байытты.

Алгачкы обондору элдин калың катмарына сиңип кеткенге чейин, кыргыздын обондуу ырлары негизинен комуздун коштоосу менен аткарылган. Элдик чыгармалардагы обончулардын ырларындагы улуттук музыкалык тилде, обондордун добуштарындагы туруктуулук, андагы метрритмикалык ирет-

түүлүк, обондуу ырааттуулук музыкалык жаңы формада жок эле.

Ал өз чыгармачылыгы менен обондун эркиндүүлүгүн чектеген жерлерин бузуп өтүп, кыргыздын музыкалык тилин, улутубузга таандык музыкалык тилди байытууда өзгөчө салымын кошо алды. Ага чейин кыргыз обондорунда гармоникалык минордук ладда жазылган обондор кыргыз музыкасынын обон жанрында болбогондугу белгилүү.

Рыспай «Издайм сени» аттуу чыгармасында ушул ладды биринчи болуп колдонгон. Бул чыгармасы, элдик музыкада таптакыр кездешпеген формада болсо дагы, ал ыры эл арасына тездик менен кеңири тарап кетти. Бул, анын чыгармачылык чеберчилигинин өтө бийиктигин айгинелеп турат. Элдик музыкада көпчүлүк обондор үндөрдүн ирети менен өйдө же төмөндү көздөй жылуусунан турат. Негизинен тоникага чейин башкача айтканда бир октава ичиндеги гана диапазондо аткарылуучу.

Ал эми Рыспай, бул көнүмүштөн чыгып, обондорунун диапазондору бир октаванын чегинен чыгып, айрым чыгармалары кийинки октаванын терциялык-квинталык үндөрүнө чейин, көпчүлүк обондору терция, квинталык добуштардан башталып же бүтөт. Алсак «Ак куулар сени сагынар», «Сагынуу» жана башкалар. Бул чыгармалардын гармониясында минордук квартсекстаккорд басымдуу.

Рыспайдан кийинки обончулар, бул жолду түрдүү вариантта кеңири колдонуп жүрүшөт. Натыйжада азыркы музыка угармандары, аккордеондун музыкалык коштоо ырактарын жана вариациялуу обондуу ырларды көнүмүш музыкадай эле кабыл алышууда.

Рыспайдын ырларынын мазмунун музыкалык обон менен биримдүүлүгү анын обондорун элге бат сиңирет. Ырларынын көпчүлүгү жашоонун, сүйүүнүн күйүт-муңуна айланган. Анын чыгармаларында минордук лад үстөмдүк кылат. Ал тургай марш мүнөзүндөгү ырларын деле минордук ладда жазган. Мисалы: «Армиясы Советтин».

Рыспайдын чыгармалары италиялык элдик ырларга окшоп, обондору вариациялуу киришүү бөлүгүнөн, кайрыктары жана негизги обондон турат, чыгармалары эки бөлүктүү татаал формага окшоп кеткени менен музыкалык теориядагыдай татаал форманы түзбөйт.

Рыспай, өз обондоруна текст тандоого өтө кылдат мамиле жасай билген. Ага туруктуу мамиле жасап, анын мүдөөсүндөгү ойлорду чагылдырган Жолон Мамытов, Омор Султанов, Сооронбай Жусуев, Карымшак Ташбаев, Эрнис Турсунов өндүү акындардын ырларын тандоодо, ыр тексттерине шайкеш келген көп обондору, аны өлбөс-өчпөс кылып, айрыкча кыргыз-казак элдеринин сүймөнчүлүгүнө, жалпы эле түрк тилдүү элдердин руханий кенчине айланып кетти.

Рыспай Абдыкадыровдун көзү өткөндөн бери, кыргыз музыкалык маданиятын өнүктүрүүдө Атай, Муса обончулардын орду бирдей дегендей ойлор айтылып, Ал жылдары айтылып, талкууланып, коомдук пикир түзүүдөгү аракеттер жасалып келгендиги белгилүү. Биздин оюбузча, мындай пикирлерге кошулуга болбойт, аны Муса, Атай жана башка обончулар менен теңдештирүүгө болбойт. Азыркы ар кандай чөйрөдөгү таасирленүүгө таянып, анын чыгармаларына туура баа берилбей калышы мүмкүн.

Ал эми, Р. Абдыкадыров калтырган музыкалык чыгармаларга негизделип, алардын көркөмдүк жактарын, анын обондорун башка композитор, обончулардын чыгармаларына салыштырып көргөнүндө гана, Р.Абдыкадыровдун кыргыз музыкасында чоң орду бар экендигине ынанууга аргасыз болушкан.

Обончулукта, Р.Абдыкадыровдун эч кимге окшобогон эмоционалдык сезим стили менен, өзгөчө манерасы бар экендиги талашсыз. Түшүнүктүүрөк болсун үчүн аны башка обончулардан айырмаланып турган өзгөчөлүктөрүнө токтоло кетели:

1. Р.Абдыкадыров, алгач аккордеондун коштоосу менен обондорун жаратып, өз мезгилинде кыргыз музыкасында жаңы бурулуш жасаган.

2. Обон жаратууда салт болуп калган мерчемден чыгып, үн кайрыктарынын диапазонун 1,5-2-2,5 октавага чейин созуп жеткире алган.

3. Р.Абдыкадыров өзү жараткан обондорун аккордеондун коштоосунда жагымдуу үнү менен чебер аткарып, кыргыз музыкасында жаңы мүмкүнчүлүгүн ачып байыткан жана аспаптык киришүүсүн (вступление) кыргыз обондоруна таандык кыла алды.

4. Ал, өз убагында элдин музыкалык маданиятка талабы өсүп, өзгөрүп жаткан учурга ылайыктуу болгон обондору менен, элдин эстетикалык талабын канааттандырып, эң атактуу, обончу жана аткаруучу болууга жетишкен.

5. Артында обончулардын мектебин калтырды. Бул багытта Рыспайды колдоп, андан таасирленип, аккордеон көтөрүп ырдап чыккан Түгөлбай Казаков, Токон Эшпаев, Асанкалый Керимбаев, Бабаравшан Тургунбаев, Жолдошбек Мамажанов, Исрадин Аманбаев өндүү ырчыларды атасак болот. Рыспай баш болгон бул обончулар, аккордеондун комузга салыштырмалуу техникалык жактан өркүндөтүлгөнүндүгүн байкашып, аны өз чыгармачылыктарында кеңири пайдалана алышкан. Рыспай өз мектебин ачып кеткен десек болот. Илимий-техникалык жаңылыктарды, компьютердик технологияларды чыгармачылык өнөрпоздор өз чыгармачылыгында пайдалануу азыркы мезгилдин реалдуулугу болуп калды. Мезгил ушул процесстердин өтүү этабында ЖАНДУУ ҮН кыргыз музыкасында гана эмес, дүйнөлүк музыкада өз калыбына келе жатат.

6. Ал эми Рыспай сыйлап, урматтап жүргөн кыргыз музыкасындагы обон жанрынын өнүгүшүнө көрүнүктүү салым кошушкан Атай Огонбаев, Муса

Баатовдор эл сүйүп ырдашкан жакшы обондорду жаратышкан. Ал эми Р.Абдыкадыров кыргыз музыкасынын обон жанрына өзгөчө, мурда кездешпеген музыкалык чыгармалардын обондуулуктугу, кооздукту үн созуу жанрын киргизүү менен узак мезгил, келечектеги музыка күйөрмандарынын эстетикалык талабына ылайык алаканы жарата алган. Музыка табитине угармандарды даярдоодо, элибиздин рухий маданиятынын баа жеткис мурастарын иликтеп, элдик музыканын өзгөчөлүктөрүн ачып көрсөтүп, салттуу музыкаынын сапатын сактап калуубуз керек.

Коомдун өзгөрүшү, массанын техникалык азгырыкка, шок музыкалык ритимдерге азыгырылып тургандыгы, угармандардын аң-сезимин бирдей абалдан чыгарып жиберди. Көпчүлүк угармандарыбыз, жеңил музыкага берилип, кыргыз музыкалык маданиятынын жанрдык жана стилдик ар түрдүүлүгүнө өз кызыкчылыктарын таңуулаганы менен, кыргыз обондорунун кайталангыс кереметтерин толуктап, этно маданиятын ачып бере албайт. Улуттук музыканын ажарын ача алышпайт, Башка академиялык, музыка джаз, же рок музыка бири-бири менен музыкалык гармонияны толуктап турушу керек. Бирок рок музыканын зыяндуулугу жөнүндө адамдардын психологиялык-физиологиялык ишкердигине терс таасирин тийгизерин окумуштуулар далилдешүүдө.

Филармониялардын, радио менен телевидение-лердин музыкалык берүүлөрүндөгү программаларынын деңгээли жөнүндө ой айтканда, көпчүлүк учурда угармандардын табити эске алынбай, ырдын популярдуулугуна көңүл бурулуп, көңүл ачар музыкага элдин чоң кызыгуусун туудурат деген көз-караш тамыр жайып кетти. Анын ачык далили катары элге жык толгон концерттик залдарда өткөн эстрада жылдыздарынын концерттерин атасак болот. Бул жанрдагы угармандарды музыканы түшүнбөйт деп айтуудан алысмын.

Азыркы музыкалык турмушубузда өтүп жаткан процесске сын көз менен карап көрөлү. Орто жана улуу муундагы адамдардын көпчүлүгү «роктук» музыканы жактырбаган көз карашта. Бирок мындай мамиле айрым мезгилде калыстык боло бербейт. Кыргыз музыкасын кабыл алууда дайыма эле элдик маанай боло бербейт. Профессионалдык музыканы уга билүү, биринчи музыка маданиятын уга билүүдө тургандыгын баса белгилегим келет. Өзгөчө, музыканы уга билүү, угармандарга жеткирүүдө, обонду кабыл алуудагы угармандын руханий сабатсыздыгы тынчсыздандырып тургансыйт. Бардык музыканын жашап кетүүсүнө эң биринчи музыкалык сабатсыздык, керектөөчүлүккө үстүртөн мамиле кылуучулук, ички маданияттын өтө эле төмөндүгү эсептелет.

2006-жылы май айында эстрадалык жеңил музыкага жана улуттук салттык музыкага кызыккан жаштардын салыштырмалуу басымдуулугун билүү максатында Бишкек, Ош, Нарын шааларында, Базар-Коргон жана Сузак райондорунда жүргүзүлгөн анке-

талык суроолорго берилген респонденттердин жоопторунун пайыздык катышы төмөндөгүдөй көрсөткүчү берилген.

Респонденттер		6-17-	17-35	35
		жаштагылар	жаштагылар	жаштан жогоркулар
1	Жеңил эстрадалык рок музыкага кызыккандар.	70-75 %	55-60%	27-30%
2	Улуттук салттык музыкага кызыккандар	45-48%	50-55%	70-75%

Ушул эле суроолор боюнча **2015-жылы** жүргүзүлгөн сурамжылоонун жыйынтыгында респонденттердин жооптору: эстрадалык жеңил музыкага караганда кыргыздын улуттук салттык музыкага кызыккандардын пайыздык көрсөткүчү өзгөргөндүгүн көрсөттү.

Респонденттер		6-17	17-35	35
		жаштагылар	жаштагылар	жаштан жогоркулар
1	Патриоттук темада жазган чыгармаларын сүйүп уккандар.	80-85 %	80-84%	85-90%
2	Лирикалык чыгармаларды сүйүп уккандар	45-50%	80-85%	90-95%
3	Балдарга арналган чыгармалар жөнүндөгү	80-85%	70-75%	50-55%

Р.Абдыкадыровдун кыргыз музыкасындагы новатор обончу-композитор катары обондорунун өзгөчөлүктөрү, оригиналдуу үнү, чебер аткаруучулугу жөнүндө **2015-жылы май-июнь** айларында жүргүзүлгөн эң көп ырдалган он чыгармасы боюнча анкеталык суроолорго берген респонденттердин жооптору төмөндөгүлөрдү көрсөткөн.

Респонденттердин жооптору	Берилип сүйүп угамын			Анчейин эле угамын		
Р. Абдыкадыровдун чыгармалары						
1 «Издейм сени»	85-90%					
2. «Сагынуу»	80-85%					
3. «Биз экөөбүз»	90-95%					
4. «Жолугарым билгемин»	85-90%					
5. «Кыздын сыры»	70-75%					
6. «Түгөйүм»	75-80%					
7. «Эсиндеби»	85-90%					
8. «Өскөн жер»	90-95%					
9. «Сагындым туулган жер сени»	90-95%					
10 «Келчи-келчи кымбатым»	85-95%					

Р.Абдыкадыровдун кыргыз музыкасындагы новатор, обончу-композитор катары чыгармачылык өзгөчөлүктөрү, оригиналдуу үнү, чебер аткаруучулугу жөнүндө 2006-жылы май-июнь айларында жүргүзүлгөн анкеталык суроолорго берген респонденттердин жооптору төмөндөгүлөрдү көрсөттү:

Берилген суроолор	Респонденттердин жооптору			жактырам			сүйүп угамын		
	6-17 жаш	17-35 жаш	35 жогорку	6-17 жаш	17-35 жаш	35 жогорку	6-17 жаш	17-35 жаш	35 жогорку
1. Оригиналдуу ырдоо манерасын	60-65%	85-90%	90%	80-85%	90%	95-95%			
2. Аткаруу чеберчилиги (аккордеон)	65-70%	80-85%	90-95%	70-75%	75-85%	90-95%			
3. Обондорунун коштоо ыргактарын	60-65%	85-90%	90-95%	80-85%	85-90%	95%			
4. Патриоттук жана табият жөнүндө жазылган чыгармаларын	70-75%	80-85%	85%	75-80%	90%	95%			
5. Лирикалык чыгармаларын	70%	80-85	90%	80-85%	85-90	95%			
6. Балдарга арналган чыгармаларын	75%	80-85%	90%	65-70%	75-80%	90%			

Ошондой эле Р.Абдыкадыровдун эң көп ырдалган чыгармасын да өзүнчө сурамжылап көрдүк: (2015-жыл май-июнь айлары).

Кайсы чыгармасын жактырасын	Респонденттер					
	6-17 жаштагылар	17-35 жаштагылар	35 жаштан жогорку	6-17 жаштагылар	17-35 жаштагылар	35 жаштан жогору
1 «Издейм сени»	55%	70%	75-80%	60%	85-95	95%
2 «Сагыныуу»	50-55%	86-90	90-95%	50%	80%	96%
3 «Биз экөөбүз»	55%	65-70	80%	50%	75-80	85-90
4 «Жолугарым билгемин»	50-55%	70%	80-85%	50-55	85%	95%
5 «Кыздын сыры»	55-60%	70-75%	80-85%	65-70%	85-90%	90%
6 «Түгөйүм»	50%	75%	90%	55%	80%	90%
7 «Эсиндеби»	60%	65-75%	85-90%	50-55%	60-65%	85-90%
8 «Өскөн жер»	55%	60-65	80-85	60%	70%	90-95
9 «Сагындым туулган жер сени»	65%	75-80%	90%	65-75%	75-85%	90%
10 «Келчи-келчи кымбатым»	50%	60%	90%	55%	75-85%	90-95%

Жогоруда көрсөтүлгөндөй **2006-жылы** өткөрүлгөн анкеталык суроолорго караганда 2015-жылы май айында өткөрүлгөн сурамжылоо респонденттердин жаш өзгөчөлүгүндөгү айрымачылыктар: жаш жеткинчектер жана орто муундагы музыка угармандардын саны кескин түрдө көбөйгөндүгүн көрүүгө болот.

2015-жылы май айында Бишкек, Жалал-Абад жана Нарын шаарларында жана **Базар-Коргон** жана Сузак районундагы мектеп окуучуларына жүргүзүлгөн анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

(Ар бир мектептен 30 окуучу катышты)

Респонденттер	Бишкек		Ош		Нарын		Базар-Коргон району	
	ооба	жок	Ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1. Р.Абдыкадыров жөнүндө билесиңби?	90%	—	95%	—	85-90%	—	75-80%	—
2. Р.Абдыкадыровдун балдарга арналган жарнамаларды билесиңби?	70-75%	—	80%	—	85%	—	80-85%	—
3. Р.Абдыкадыровдун балдарга арналган чыгармаларын үйрөнүүнү каалайсыңбы?	85%	—	85%	—	90%	—	80%	—

Р.Абдыкадыровдун патриоттук, табият жана балдарга арналган чыгармалары боюнча **2015-жылы май айында Бишкек** шаардык **Свердлов** районундагы балдар чыгармачылык борборундагы, Ж.Шералиев атындагы балдар искусство мектебинде, Жалал-Абад шаарындагы №17 толук орто мектебинде, Сузак районундагы Ворошилов атындагы орто мекте-

бинде жана Базар-Коргон районундагы №5 Т.Сатылганов атындагы орто мектебинде «Мектебим», «Алма бак», «Өзүбүз» деген балдарга арналаган чыгармасын тереңдетип үйрөткөндөн кийинки анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

Бишкек шаардык Свердлов райондук балдар чыгармачылык борборунда 30 окуучу катышты

Респонденттер Үйрөткөн ырлар		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»	—		10%		90%	
2	«Алма бак»	—		15%		85%	
3	«Өзүбүз»	—		5%		95%	

Ж.Шералиев атындагы Нарын шаардык балдар чыгармачылык искусство мектебинде 30 окуучу катышты

Респонденттер Үйрөткөн ырлар		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		Ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»	—		10%		90%	
2	«Алма бак»	—		15%		85%	
3	«Өзүбүз»	—		10%		90%	

Жалал-Абад шаарындагы №17 толук орто мектебинде 5-а классын ушул эле чыгармаларды үйрөткөндөн кийин жүргүзүлгөн анкеталардын суроолордун жооптору:

Респонденттер Үйрөткөн ырлар		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»	—		10%		90%	
2	«Алма бак»	—		15%		85%	
3	«Өзүбүз»	—		5%		95%	

Сузак районундагы Ворошилов орто мектебинин 5-б классында жогорудагыдай эле чыгармаларды үйрөткөндөн кийинки анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

Респонденттер Үйрөткөн ырлар		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»	—		10%		90%	
2	«Алма бак»	—		15%		85%	
3	«Өзүбүз»	—		10%		90%	

Базар-Коргон районундагы №5 Т.Сатылганов атындагы орто мектебинин 5-А классындагы жогорудагыдай эле чыгармаларды үйрөткөндөн кийинки анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

Респонденттер Үйрөткөн ырлар		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»	—		15%		85%	
2	«Алма бак»	—		10%		90%	
3	«Өзүбүз»	—		15%		85%	

2015-жылы май айында Бишкек, Жалал-Абад жана Нарын шаарларында жана Базар-Коргон районундагы мектеп окуучуларына жүргүзүлгөн анкеталык суроолордун жыйынтыгы:
(Ар бир мектептен 30 окуучу катышты)

Респонденттер Үйрөткөн ырлар	Бишкек		Нарын		Жалал-Абад		Базар-Коргон району	
	ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1. Р.Абдыкадыров жөнүндө билесинби?	90%	—	95%	—	85-90	—	75-80	—
2. Р.Абдыкадыровдун балдарга арналган жарнамаларды билесинби?	70-75%	—	80%	—	85%	—	80-85	—
3. Р.Абдыкадыровдун балдарга арналган чыгармаларын үйрөнүүнү каалайсыңбы?	85%	—	85%	—	90%	—	80%	—

Р.Абдыкадыровдун патриоттук, табият жана балдарга арналган чыгармалары боюнча 2015-жылы май айында Бишкек шаардык Свердлов районундагы балдар чыгармачылык борборундагы, Ж.Шералиев атындагы Нарын шаардык балдар искусство мектебинде, Жалал-Абад шаарындагы №17 толук орто мектебинде жана Сузак районундагы Ворошилов атындагы орто мектебинде «Алма бак», «Өзүбүз» деген балдарга арналаган чыгармасын тереңдетип үйрөткөндөн кийинки анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

(Ар бир мектептен башталгыч класстын окуучулары катышты)

Бишкек шаардык Свердлов райондук балдар чыгармачылык борборунда 30 окуучу катышты

Респонденттер Үйрөткөн ырлар		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»	—		10%		90%	
2	«Алма бак»	—		15%		85%	
3	«Өзүбүз»	—		5%		95%	

Ж.Шералиев атындагы Нарын шаардык балдар чыгармачылык искусство мектебинде 30 окуучу катышты							
Респонденттер		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		Ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»			10%		90%	
2	«Алма бак»			15%		85%	
3	«Өзүбүз»			10%		90%	

Жалал-Абад шаарындагы №17 толук орто мектебинде 5-а классын ушул эле чыгармаларды үйрөткөндөн кийин жүргүзүлгөн анкеталардын суроолордун жооптору:

Респонденттер		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		Ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»			10%		90%	
2	«Алма бак»			15%		85%	
3	«Өзүбүз»			5%		95%	

Сузак районундагы **Ворошилов** орто мектебинин 5-б классында жогорудагыдай эле чыгармаларды үйрөткөндөн кийинки анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

Респонденттер		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		Ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»			10%		90%	
2	«Алма бак»			15%		85%	

3	«Өзүбүз»			10%		90%	
---	----------	--	--	-----	--	-----	--

Базар-Коргон районундагы №5 Т.Сатылганов атындагы орто мектебинин 5-А классындагы жогорудагыдай эле чыгармаларды үйрөткөндөн кийинки анкеталык суроолордун жыйынтыгы:

Респонденттер		Анча жаккан жок		Жакты		Аябай жакты	
		Ооба	жок	ооба	жок	ооба	жок
1	«Мектебим»			15%		85%	
2	«Алма бак»			10%		90%	
3	«Өзүбүз»			15%		85%	

Бул жерде угармандардын эң жаралуу, эң эле курч суроолору - азыркы жаштарга музыкалык тарбия берүүдө мындан 10-15 жыл мурдагыга караганда азыркы жаштар жеңил-желпи эстрадалык ырларга, фонаграммаланган электрондук-компьютердик маани-маңызы жок музыкаларга караганда кыргыздын нукура салтык фольклордук музыкаларга, кыргыздын профессионалдык композиторлордун мекен жөнүндө, патриоттук жана табият жөнүндөгү чыгармаларына, эң негизгиси Рыспай Абдыкадыров сыяктуу кыргыздын залкар таланттарынын чыгармалары аркылуу, музыка угармандарга айрыкча жаштарга кандай тарбия берүү деген маселе учурдун эң актуалдуу маселеге айланды.

Жогоруда айтылган ойлордун негизинде жалпы билим берүүчү мектептерде окуучуларды музыкалык эстетикалык тарбиялоодо Р.Абдыкадыровдун – **Мекен, табият** жана **балдар** ырларын музыка сабагында пайдалануу боюнча **төмөндөгүдөй сунуш киргизебиз:**

Рыспай Абдыкадыровдун балдар, мекен жана табият жөнүндөгү чыгармаларын жалпы билим берүүчү мектептердеги музыка сабагында пайдалануу боюнча сунуштар

	Үйрөтүүгө сунуш кылынган чыгармалары		Уктурууга сунуш кылынган чыгармалары	
1-класс	1	«Алиппе» с. А.Илиппаев, о. К.Букалаев	1	«Менин апам» с. Ж.Курманов, о. А.Укурчинов
	2	«Бака» сөзү: Жолон Мамытов	2	«Кербезим» Т.Сатылганов
	3	«Куурчагым»	3	«Кулунум» с. А.Токомбаев, о.А.Малдыбаев
	4	«Бакчада»	4	«Жай келди». Мурат Касей
2-класс	1	«Алма бак» сөзү: С.Эгиналиев	1	«Пахта» о. Ж.Шералиев
	2	«Өзүбүз» сөзү: А.Кочорбаев	2	«Бала чак» кайрыктары симфониялык сүрөттөмөсү. М.Бегалиев
	3	«Балаты»	3	«Карагат» с. Б.Долоновдуку О.А.Ураимовдуку
	4	«Мончогун төгүп жиберди» с. И.Исаков	4	«Майдын күнү» Цезарь Кюн
3-класс	1	«Мектебим» Абзий Кыдыров	1	«Керемет көч» с. К.Урманбетовдуку о. М. Жээнбаев жана Н.Төрөбековдуку
	2	«Эжекемдей боломун» Исабек Исаков	2	«Ой комузчу» с.Т.Үмөталиевдики о. элдик

	3	«Армиясы Советтин» Э.Узакбаев	3	«Куурчак бийи» К.Молдобасанов
	4	«Кара чыйырчык досума» И.Исаков	4	М.Бегалиев. «Уя жасап береличи»
4-класс	1	«Энекем»	1	«Старинная французская песенка» П.Чайковский
	2	«Алтын пахта – ак пахта» (С.Жусуев)	2	«Сурок» Л.Бетховен
	3	«Бөбөгүмдү ойнотсом»	3	«Эсимде» А.Огонбаев
	4	«Ак булут» Шайлообек Дуйшеев	4	«Жамгыр» К.Молдобасанов
ЖОГОРКУ КЛАССТАР БОЮНЧА				
5-класс	1	«Өскөн жер» Абакир Дуйшеналиев	1	«Ромео и Джульетта» П.Чайковский
	2	«Ала-Тоо» Кудайберген Жуманазаров	2	«Утро» симфониялык сюита «Пер Гюнт» Э.Григ
	3	«Суусамыр» К. Жуманазаров	3	«Сентиментальный вальс» П.Чайковский
	4	«Ак кеме» а. Дегенбаева	4	«Март» П.Чайковский
6-класс	1	«Кыргызстан» И.Исаков	1	«Аллегро» П.Чайковский
	2	«Ак буудай» И. Исаков	2	Д.Шостакович «Романс»
	3	«Ак кайың» С. Жусуев	3	«Вальс» Н.Давлесов
	4	«Жайлоодо» М.Буларкиева	4	«Гүлдөр вальсы» «Щелкунчик» операсынан П.Чайковский
7-класс	1	«Кыргызстан эрдиктердин мекени» Кармышак Ташбаев	1	«Ностальгия» О.Туссен
	2	«Тынчтык» С.Эгиналиев	2	«Осенний сон» А.Джойс
	3	«Тууң илинсин желбиреп» И.Исаков	3	«Старинный норвежский романс» Прокофьев
	4	«Сагындым тууган жер сени». Б.Алыбаев	4	«Улуу биздин элибиз» М.Касей
Кошумча сунуш кылынган чыгармалар	1	«Гүлкайыр Алмаш Чойбекова»	5	«Эне тилибиз» М.Касей
	2	«Уялар ээсин жоктошот» З. Бабаев	6	«Биз Мекенди ырдайбыз» М.Касей
	3	«Чабан кыз». Г. Момунова	7	«Табиятты коргойлу» М.Касей
	4	«Ош вальсы» Ж.Мамытов	8	«Ата Мекен» М.Касей

Тиркемелер

Р. Абдыкадыровдун өмүр жолундагы урунттуу даталар:

- 1941-жылы 12-январда Ош областынын Кара-Кулжа районундагы Кызыл-Булак айылында туулган.
- 1959-жылы Токтогул атындагы мектепти бүткөн.
- 1962-жылы Жалал-Абад театрында иштеген.
- 1963-жылы Оштогу музыкалык-педагогикалык окуу жайына тапшырган (1964-жылдан музыкалык факультет).
- 1967-жылы оорунун айынан окуусун таштап, Бишкекке келип, 1969-жылга чейин филармонияда иштеген.
- 1969-жылы Ошко барып, окуусун улантып, институту 1971-жылы бүтүргөн. Бир жыл областтык эл чыгармачылык үйүндө директор болуп иштеп, 1972-жылдан Ош педагогикалык институтта мугалим, 1994-жылдан доцент.
- 1988-жылы «Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген артисти» деген наам алган.
- 1989-жылы «Ырларым-менин тагдырым» деген ырлар жыйнагы чыккан.
- 1991-жылы Ош областтык кеңештин депутаты.
- 1994-жылы май айында «Рыспай клубу» түзүлгөн.
- 1994-жылы 12-сентябрда каза болгон.
- 1994-жылы 29-сентябрда «Эл агартуунун отличниги» деген наам алган.

- 1994-жылы ноябрь айында Ош филармониясына, Кара-Кулжа музыкалык окуу жайына ысмы ыйгарылган.
- 1997-жылы 12-январда Сулайман тоодогу бейитине эстелиги ачылган.
- 2000-жылы декабрда Оштогу Р.Абдыкадыров атындагы филармониянын алдында эстелиги ачылган.
- 2001-жылы 11-январда 60 жылдыгын өткөрүү боюнча Өкмөттүн буйругу чыккан.
- 2001-жылы 12-январда Ош шаарындагы музыкалык окуу жайга жана көчөгө анын ысмы ыйгарылган.
- Эл Аралык Р. Абдыкадыров клубунун демилгеси менен 2004-жылы 11-майда Жалал-Абад мамлекеттик Университетинде «Р.Абдыкадыровдун музыкалык чыгармаларынын тарбиялык таасири» аттуу Республикалык илимий практикалык конференция
- 2011-жылы 12-январда 70-жылдыгын өткөрүү боюнча КР өкмөтүнүн буйругу чыккан.
- 2014-жылы 11-майда Эл Аралык Р.Абдыкадыров клубунун 20-жылдыгы белгиленген.
- 2016-жылы 12-январда Бишкек шаарында Т.Сабылганов атындагы филармонияда Р.Абдыкадыровдун 75-жылдык мааракесинин алгачкы иш чаралары башталды.
- 2016-жылы Р.Абдыкадыровдун өмүрү жана чыгармачылыгы боюнча алты томдук жыйнагы чыкты.

Адабияттар:

1. Кыргыз музыкасынын энциклопедиясы.
2. Б.Алагушев “Ырдап кой” 2002-ж. Бишкек.
3. Б.Алагушев “Картпайт мени ырларым” 1996ж. Бишкек.

4. “Кыргызстан маданияты” газетасы 1975-ж. 25-октябрь Кыргызстан композиторлор союзунун Пленуму.
5. Асанбек Асакеев “Кыргыз музыкасындагы тынчтык жана согуш темасы”. “Кыргызстан маданияты” газетасы 1985-ж. 9-май.
6. Боркеев Б. “Көөнөрбөс ырдын кайнар булагы”. “Ленинчил жаш” газетасы 1985-ж. 21-сентярь.
7. Боркеев Б. “Ырга айланып учуп жүрөт Рыспай”. Рыспай томдуктары Б. Бийиктик, 2013. 6-том. - 5-бет.
8. Борошов С., Кыдыралиев С. “Р.Абдыкадыров жана кыргыз обону” “КТР-ОБО.” Бишкек №1/216. 05. 01. 2001-жыл.
9. Иметов Б. “Кыргыз обондорунун новатору” “Рыспай” томдуктары. - Б. Бийиктик 4-том 43-44-бб.
10. Боркеев Б. “Рыспай” даректүү романы Б.Б. Субанбердиев басмасы. - 2002-жыл.
11. Б. Алагушев Жолугарым билгемин. Б.: Бийиктик 2001.

Рецензент: к.пед.н. Абышев К.Н.
